

УДК 347.918:341.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.40>

РІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕГЛЯДУ СУДУ ЦИВІЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Нестеренко М.Д.,

аспірант кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
ORCID: 0009-0003-7974-4749

Нестеренко М.Д. Рішення міжнародного комерційного арбітражу як об'єкт перегляду суду цивільної юрисдикції.

Стаття присвячена аналізу змісту та ознак рішення міжнародного комерційного арбітражу. Акцентовується увага на зазначеному процесуальному документі як на об'єкті перегляду органом судової влади. При цьому визначається актуальність обраної теми для висвітлення у науковій статті на основі даних судової статистики та важливості набуття рішенням міжнародного комерційного арбітражу ознак остаточності. З цього боку автором аналізується процедура набрання законної сили та остаточності як рішенням міжнародного комерційного арбітражу, так і судового акту апеляційної інстанції, який ухвалюється за результатами перегляду арбітражного рішення.

З огляду на властивості рішення суду, у роботі звертається увага на виконуваність рішення міжнародного комерційного арбітражу та на інші ознаки, наявність яких свідчить про юридичну силу та обов'язковість вказаного процесуального документу. Крім того, ставиться питання про можливість доповнення об'єктів перегляду судом цивільної юрисдикції додаткових процесуальних документів міжнародного комерційного арбітражу. У зв'язку з цим предметом розгляду у роботі є види рішень міжнародного комерційного арбітражу та вимоги, яким повинні відповідати їх акти. Проводиться диференціація перегляду рішень вказаного арбітражу судом апеляційної інстанції цивільної юрисдикції з діяльністю останнього по перегляду в апеляційному порядку рішень місцевого суду за правилами ЦПК України. Звертається увага на відсутність в повній мірі інстанційності при зверненні до органу судової влади із заявою про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу.

У висновках відмічається необхідність вдосконалення цивільного процесуального законодавства та з питань діяльності міжнародного комерційного арбітражу стосовно оптимізації об'єктів перегляду актів вказаного органу. Поряд з цим автор не підтримує висловленої в науковій літературі пропозиції щодо зміни судової юрисдикції по перегляду рішення міжнародного комерційного арбітражу.

Ключові слова: цивільний процес; цивільне судочинство; міжнародний комерційний арбітраж; перегляд рішення.

Nesterenko M. Decisions of international commercial arbitration as an object of review by a court of civil jurisdiction.

The article is devoted to the analysis of the content and features of the international commercial arbitration decision. Attention is focused on the specified procedural document as the object of review by the judicial authority. At the same time, the relevance of the chosen topic for coverage in the scientific article is determined based on the data of judicial statistics and the importance of acquiring the finality by the decisions of the international commercial arbitration. From this point of view, the author analyzes the procedure of acquiring legal force and finality both of the decisions of the international commercial arbitration and of the judicial act of the appellate instance, which is adopted based on the results of the review of the arbitration decision.

Given the properties of the court decision, the work draws attention to the enforceability of the international commercial arbitration decision and other signs, the presence of which indicates the legal force and binding nature of the specified procedural document. In addition, a question is raised about the possibility of supplementing the objects of review by a court of civil jurisdiction of additional procedural documents of international commercial arbitration. In connection with this, the subject of consideration in the work is the types of decisions of international commercial arbitration and the requirements that such acts must meet. The review of the decisions of the specified arbitration by the court of appeal of civil jurisdiction is differentiated from the activity of the latter to review the decisions of the local court in the appellate procedure according to the rules of the Civil Procedure Code of Ukraine. Attention is drawn to the complete lack of level arrangement when applying to a judicial authority with an appeal to cancel an international commercial arbitration decision.

The conclusions note the need to improve the civil procedural legislation and international commercial

arbitration in relation to the optimization of the objects of review of acts of the specified body. Along with this, the author does not support the proposal expressed in the scientific literature regarding the change of court jurisdiction for reviewing the decision of international commercial arbitration.

Key words: civil procedure; civil justice; international commercial arbitration; reviewing the decision.

Постановка проблеми. Стаття 19 ГПК України передбачає коло справ, що віднесені до юрисдикції цивільних судів. Частина 8 вказаної норми закріплює, серед іншого, можливий розгляд за правилами ЦПК України справ про оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу. Визначення останнього складається з декількох компонентів, визначених ст.ст. 1 та 2 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж». Преамбулою до цього нормативного акту закріплюється, що Закон визнає корисність арбітражу (третейського суду) як методу, котрий поширений для вирішення спорів, що виникають у сфері міжнародної торгівлі, та необхідності комплексного правового регулювання питань міжнародного комерційного арбітражу. Це відбувається при врахуванні положення про такий арбітраж, що містяться у міжнародних договорах України та в типовому законі, прийнятому комісією ООН з права міжнародної торгівлі у 1985 р. та схваленому Генеральною Асамблеєю ООН для використання, за можливості, державами у своєму національному законодавстві.

Сфера застосування Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» поряд із Розділом VIII ЦПК України, обумовлено діяльністю міжнародного комерційного арбітражу, якщо місце останнього знаходиться на території України. Визначається це можливим оспорюванням рішення міжнародного комерційного арбітражу в судовому порядку лише за умови, якщо місцезнаходження арбітражу знаходиться на території України, яке підпадає під територіальну юрисдикцію того чи іншого апеляційного загального суду. Розгляд спору міжнародним комерційним арбітражем здійснюється за процедурою арбітражного провадження, за результатами розгляду якого відбувається винесення арбітражного рішення. В цьому процесуальному документі орган цивільної юрисдикції розв'язує спірні правовідносини між сторонами.

В той же час, добровільність обрання арбітражної процедури та презумпція визнання рішення міжнародного комерційного арбітражу справедливим і виконуваним, як наслідок, вказаного рішення, не означає в дійсності абсолютного дотримання сторонами вказаних правил. Враховуючи вказану обставину, на законодавчому рівні передбачена можливість оспорювання

рішення міжнародного комерційного арбітражу апеляційним загальним судом в якості суду першої інстанції за правилами ЦПК України.

Стан опрацювання проблематики в науковій літературі обумовлюється декількома чинниками. По-перше, розгляд питань щодо рішення міжнародного арбітражу як про об'єкт оспорювання в структурі цивільного процесу, неможливо розглядати без аналізу наукових джерел стосовно загальних положень та ознак міжнародного комерційного арбітражу. Таким питанням присвячені роботи, наприклад, О.Т. Волощук, В.В. Комарова та В.М. Погорецького, О.Г. Хрімлі [1-3]. По-друге, оспорювання рішень зазначеного арбітражу внаслідок розгляду заяви про скасування ухваленого ним рішення слід розглядати з урахуванням ознак і властивостей судового рішення в цілому, набрання ним законної сили та остаточності. В даному аспекті при підготовці наукової статті використовувались дослідження К.В. Гусарова, О.І. Попова, О.З. Хотинської [4-6]. По-третє, особливості процедури розгляду заяви про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу передбачають аналіз спеціальної процедури, яка стала предметом наукових розробок С.Л. Рабенка, О.П. Подцерковного, І.В. Коваленко [7-9]. Наукове опрацювання питань, що розглядаються у даній роботі, не обмежуються використанням цитованих вище наукових джерел. Обмежений обсяг статті не дозволяє в повній мірі використовувати наукові розробки з даної тематики. Проте автор в подальших наукових роботах намагатиметься в повній мірі розкрити наукову складову питань, що розглядаються у даній публікації.

Метою статті є аналіз ознак та змісту рішення міжнародного комерційного арбітражу як об'єкту перегляду органу судової влади.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі справедливо відзначається, що міжнародний комерційний арбітраж (третейський суд) є різновидом комерційного арбітражу. Практика міжнародного та науково-технічного співробітництва демонструє, що більшість суперечок та спорів, що виникають при виконанні зовнішньоекономічних контрактів, вирішується міжнародним комерційним арбітражем, котрий отримав широке визнання та престиж якого неухильно зростає [2, с. 7, 3]. Проте діяльність окремих таких арбітражів пов'язана не тільки з розглядом економічних спорів міжнародного характеру. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України передбачає, що до компетенції даного арбітражу можуть відноситись спори, що впливають з правовідносин комерційного характеру, в тому числі наступні угоди, перелік яких не є вичерпним: купівля-продаж (поставка) товарів та виконання робіт; надання послуг; обмін товарами та (або)

послугами; перевезення вантажів та пасажирів; торгове представництво та посередництво; оренда (лізинг); науково-технічний обмін; обмін іншими результатами творчої діяльності; будівництво промислових та інших об'єктів; ліцензійні операції; інвестиції; кредитно-розрахункові операції; страхування; спільне підприємництво та інші форми промислової й підприємницької кооперації (ст. 3).

Таке широке застосування арбітражного розгляду в якості альтернативного (несудового) вирішення господарської (в широкому розумінні) справи розширює коло матеріальних правовідносин, спори по яким є предметом розгляду міжнародного комерційного арбітражу. У зв'язку з цим, за даними статистичних даних лише Міжнародного комерційного арбітражу при Торгово-промисловій палаті України, впродовж 2021-2022 рр., із 40 поданих заяв про скасування арбітражних рішень, що склало 15,2% із всієї кількості розглянутих справ, скасовано 2 арбітражних рішення, що у відсотковому відношенні складає 0,8% від загальної кількості ухвалених рішень (2021 р.). Розгляд ще трьох скарг триває, що становить 1% від загальної кількості винесених рішень. У 2022 р., вперше за 4 роки, скасовано 2 арбітражних рішення, які виносились у 2021 р. Всього у 2022 р. подано 12 заяв про скасування судових рішень (5,9% від загальної кількості ухвалених рішень), розгляд 9 (4,5 %) із яких на час підготовки даної роботи триває. Даних за 2023 р. не знайшлося [10]. Проте об'єктом перегляду актів міжнародних комерційних арбітражів є не тільки рішення Міжнародного комерційного арбітражу при Торгово-промисловій палаті України. Як зазначалось вище, цей орган цивільної юрисдикції можна розглядати в якості одного з міжнародних комерційних арбітражів, рішення яких є предметом оспорування за правилами ЦПК України. Судова практика розгляду заяв про скасування рішень міжнародних комерційних арбітражів більш розширена. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень, у 2021 р. за результатами оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів апеляційними судами, які в даній категорії справ виступають в якості судів першої інстанції, постановлено 158 ухвал, а протягом 2022 р. – 8. Однак за неповні 10 місяців 2023 р. кількість таких судових ухвал дорівнює 90. При такій ситуації постає необхідність з'ясування кола об'єктів перегляду апеляційними судами цивільної юрисдикції за правилами Розд. VIII ЦПК України. На відміну від здійснення функціональних повноважень судами апеляційної ланки по перегляду судових рішень, їх діяльність не пов'язана в даному випадку із здійсненням інстанційного перегляду судових рішень. Законодавець відніс до компетенції апеляційних судів розгляд в якості суду першої інстанції заяв про скасу-

вання рішень міжнародних комерційних арбітражів. В юридичній літературі підчас зустрічаються думки про доцільність віднесення справ про оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів до юрисдикції господарських судів. Не вдаючись до дискусії з цього питання, відмітимо наявність законодавчо-закріпленої процедури у цивільному процесуальному законодавстві, що і викликає доцільність її дослідження фахівцями з цивільного процесу.

Частина 6 ст. 454 ЦПК України передбачає, що заява про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу не може бути подана після закінчення трьох місяців. Відлік цього процесуального строку починається з дня, коли сторона, яка заявляє це клопотання, отримала арбітражне рішення. При подачі такою стороною клопотання до міжнародного комерційного арбітражу про виправлення або роз'яснення рішення чи ухвалення додаткового рішення, - строк подачі заяви починається з дня винесення міжнародним комерційним арбітражем рішення з цього прохання. Таким чином, вказана норма дозволяє зробити висновок про існування наступних рішень міжнародних комерційних арбітражів, що є об'єктами перегляду з боку суду апеляційної інстанції. До першої групи таких актів відноситься рішення арбітражу як процесуальний документ, яким закінчується розгляд справи міжнародним комерційним арбітражем, та робиться висновок по спірним правовідносинам. До другої групи об'єктів перегляду вважаю зв доцільне віднести ухвали міжнародного комерційного арбітражу про виправлення або роз'яснення рішення. До третьої групи ч.6 ст.454 ЦПК України дозволяє віднести додаткове рішення такого арбітражу. Вказана класифікація рішень міжнародного комерційного арбітражу як об'єктів перегляду з боку судів цивільної юрисдикції має не лише теоретичне, але й практичне значення, оскільки дозволяє класифікувати арбітражні акти виходячи з властивостей останніх та значення для справи. Так, рішення по суті справи є основним процесуальним документом арбітражного розгляду, тому віднесення його до окремої групи об'єктів перегляду є виправданим. Ухвали про виправлення та роз'яснення рішення є допоміжними процесуальними документами, виходячи з чого потребують виділення у окрему групу процесуальних актів. Врешті-решт, віднесення додаткового рішення міжнародного комерційного арбітражу до третьої групи об'єктів перегляду обумовлено функціональним призначенням даного документу. Він ухвалюється за проханням сторони відносно вимог, які були заявлені в ході арбітражного розгляду, однак не були відображені в рішенні арбітражу.

Зміст Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», вважаю, не дає відповіді

на питання про можливість оспорювання постанови про припинення арбітражного розгляду. Уявляється, що даний процесуальний документ повинен відноситись до об'єктів перегляду з боку органів судової влади.

Висновки. Проведений у даній науковій статті аналіз рішень міжнародного комерційного арбітражу як об'єктів перегляду судом цивільної юрисдикції демонструє необхідність вдосконалення цивільного процесуального законодавства та законодавства з питань діяльності міжнародного комерційного арбітражу стосовно оптимізації об'єктів перегляду актів вказаного органу. В подальших наукових розробках автор здійснюватиме наукову спробу поглибленого дослідження актуальних питань діяльності міжнародного комерційного арбітражу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волощук, О.Т. «Поняття та правова природа компетенції міжнародного комерційного арбітражу.» *Порівняльно-аналітичне право* 3-1 (2013): 116–119.
2. Комаров В.В., Погорецкий В.Н. *Международный коммерческий арбитраж.* – Х.: Право, 2009. – 164 с.
3. Хрімлі, Олександр. «Міжнародний комерційний арбітраж: теоретико-правові питання функціонування інституту.» *Юридична Україна* 7-8 (2016): 24–29.
4. Хотинська, О.З. (2006). *Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України. автореферат... канд. юрид. наук, спец, 12..*
5. Гусаров К.В. *Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку: монографія.* Х.: Право, 2010. 352 с.
6. Попов О.І. *Перегляд судових рішень у цивільних справах Верховним Судом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03.* Харків, 2014. 20 с.
7. Рабенко, С.Л. «Аналіз законодавчих змін у правовому регулюванні оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу.» *Університетські наукові записки* 3 (2012): 193–202.
8. Подцерковний, Олег Петрович, «Процедури міжнародного комерційного арбітражу та порядок виконання (оспорювання) арбітражних рішень як новий правовий кластер.» (2018).
9. Коваленко, Ірина Василівна. *Питання строку в справах про оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу.* 2015.
10. Діяльність ICAC у 2022 році. *Ел. ресурс: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/report_sum_ukr_2022_sajt.pdf*